

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสภาพสังคมที่มีการแข่งขันทั้งในด้านการทำงานและในด้านการดำรงชีวิตประจำวัน ส่งผลโดยตรงให้ผู้คนทั่วไปในสังคมมีวิถีชีวิตที่รีบเร่งและก่อให้เกิดภาวะความเครียดขึ้นภายในจิตใจจนกระทั่งเกิดผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ทั่วโลก

จากสถานการณ์ที่กล่าวมานั้น ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องแสวงหาแนวทางในการใช้ชีวิตที่เหมาะสม และก่อให้เกิดความสุขอย่างยั่งยืน คือ การมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจนั่นเอง การแสวงหาความสุขอย่างยั่งยืนนั้น มนุษย์จะต้องใช้ชีวิตโดยมีปัจจัยพื้นฐานทั้งสี่ประการอย่างเหมาะสมครบถ้วนบริบูรณ์ ได้แก่ การได้อาหารที่มีประโยชน์ การมีที่อยู่อาศัยและพักผ่อนอย่างมีความสุข การใช้เครื่องนุ่งห่มที่มีความเหมาะสมกับสภาพอากาศ และการมียารักษาโรคที่จะคอยช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยต่างๆ ยามเจ็บป่วย ปัจจัยพื้นฐานทั้งสี่ประการในการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยในเรื่องของอาหารนั้น นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดในการดำรงชีวิตมนุษย์ การกินอาหารให้ถูกต้องมีความสำคัญโดยตรงในการช่วยเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรง และลดโอกาสเกิดโรคร้ายไข้เจ็บได้หลายอย่าง (หัตถยา กองจันทิก, 2542) ในการกินอาหารต่างๆ ไป เราจึงควรเลือกกินอาหารให้ถูกต้อง รับประทานอาหารชนิดต่างๆ ในปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของร่างกายเพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ อาหารที่มนุษย์รับประทานเข้าไปนั้นไม่เพียงแต่จะให้คุณประโยชน์เท่านั้น ถ้าหากมนุษย์เลือกรับประทานอาหารหรือสารอาหารบางชนิดในปริมาณที่มากเกินไปกว่าความต้องการของร่างกายแล้ว อาจจะทำให้เกิดผลเสียขึ้นกับร่างกายของมนุษย์ได้ โดยจะปรากฏผลให้เห็นในรูปของโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโรคความดันโลหิตสูง โรคไต โรคหัวใจ โรคตับ ที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการรับประทานอาหารที่มีรสเค็มเกินไป (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์, 2538-2539) หรือโรคไขมันอุดตันในเส้นเลือด โรคอ้วน โรคหลอดเลือด โรคของถุงน้ำดี โรคเบาหวาน โรคหัวใจ โรคตับ โรคสมองขาดเลือด โรคมะเร็งลำไส้ใหญ่ โรคมะเร็งเต้านม โรคไขมันในเลือดสูง เกิดจากการรับประทานอาหารจำพวกไขมันมากเกินไป เป็นต้น (สุรจิต สุนทรธรรม, 2543) ดังนั้นเมื่ออาหารเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตที่มีความสำคัญ มนุษย์จึงจำเป็นต้องเลือกสรรหาชนิดและประเภทของอาหารที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อร่างกายและมีคุณค่าในด้านสารอาหารอย่างครบถ้วน เพื่อช่วยสร้างเสริมสุขภาพร่างกายจิตใจให้แข็งแรงปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ(กระยาทิพย์ เรือนใจ, 2537)

ปัจจุบันประเทศไทยยังมีปัญหาทุพโภชนาการ (Malnutrition) ซึ่งได้แก่ ปัญหาภาวะพร่องโภชนาการ(Under-nutrition) คือ การได้รับสารอาหารไม่เพียงพอกับความต้องการของร่างกายทำให้เกิดโรคขาดสารอาหาร ปัญหาภาวะโภชนาการเกิน (Over-nutrition) เป็นการได้รับสารอาหารบางอย่างมากเกินไป ร่างกายนำไปใช้ไม่หมดทำให้เกิดการสะสมไขมันส่วนเกินพอกพูนตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย ทำให้เสียบุคลิกและเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ภาวะโภชนาการการเกินนี้เป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคต่างๆ หลายโรคและอีกปัญหาหนึ่ง คือ ปัญหาพิษภัยจากอาหาร(food hazard) คือ การเกิดอันตรายหรือการเกิดพิษจากอาหารที่รับประทานเข้าไปเนื่องจากอาหารไม่สะอาด มีสิ่งเจือปนในอาหาร หรือมีสารปนเปื้อน ทำให้เกิดโรคต่างๆ ได้แก่ โรคท้องร่วงเนื่องจากอาหารสกปรกมีเชื้อโรคปนอยู่ อาหารเป็นพิษจากสารฆ่าแมลงตกค้างบนผักที่ใช้ปรุงอาหาร โรคมะเร็งเนื่องจากรับประทานอาหารที่มีสารก่อมะเร็ง (ทรงศักดิ์ ศรีอนุชาตและคณะ, 2538) ปัญหาโภชนาการต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดโทษต่อร่างกาย ซึ่งเป็นปัญหาต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ผู้บริโภคส่วนใหญ่ของประเทศไทย ต้องพึ่งพาผลิตภัณฑ์อาหาร ที่ผลิตโดยโรงงานซึ่งมีทั้งระดับอุตสาหกรรมและระดับครัวเรือน โดยผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของโรงงานเหล่านั้นต่างใช้กลวิธีทางการตลาดหลากหลายรูปแบบ เพื่อจูงใจให้ผู้บริโภคเลือกซื้อและบริโภคผลิตภัณฑ์ของตน ซึ่งบางรายกล่าวอ้างสรรพคุณของผลิตภัณฑ์ของตนเกินความจริง ทำให้ผู้บริโภคหลงเชื่อและซื้อมาบริโภค แต่กลับได้รับสินค้าคุณภาพต่ำและไม่ตรงกับสิ่งที่กล่าวอ้างบนฉลากของผลิตภัณฑ์นั้นๆ เพื่อแก้ไขปัญหาลักษณะนี้ รัฐบาลได้ออกมาตรการในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้บริโภค โดยได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค ให้ได้รับสินค้าที่เหมาะสมกับราคา และปลอดภัยต่อสุขภาพ โดยผู้บริโภคสามารถใช้ข้อมูลจากฉลากโภชนาการในการเลือกซื้อและบริโภคอาหารได้ตามความต้องการของร่างกาย ตามข้อกำหนดสารอาหารที่ควรได้รับประจำวันสำหรับคนไทย (กระทรวงสาธารณสุข, 2543)

การดำเนินนโยบายงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขของประเทศไทยช่วงแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 6 (2530-2534) มีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนได้บริโภคอาหาร ยา เครื่องสำอาง วัตถุที่มีพิษ ที่มีคุณภาพมาตรฐานอย่างปลอดภัย คุ้มครองความปลอดภัยและจัดปัญหาการใช้ยาและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทในทางที่ผิด ป้องกันและลดปัญหาพิษภัยจากอาหาร ยา เครื่องสำอางและวัตถุที่มีพิษที่อาจเกิดขึ้น ให้ประชาชนมีความรู้และค่านิยมที่ถูกต้องในการบริโภค มีความตื่นตัวในการคุ้มครองสุขภาพอนามัยของตนและสังคม จนมาถึงแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 9 (2545-2549) ซึ่ง มุ่งเน้นการสร้างสุขภาพเชิงรุกตามยุทธศาสตร์ที่ 1.1 ให้มีการสร้างกลไกนโยบายระดับชาติและเร่งรัดมาตรการเพื่อสร้างความปลอดภัยของระบบอาหารและผลิตภัณฑ์สุขภาพ อันเป็นพื้นฐานของการมีสุขภาพที่ดี มุ่งเน้นพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมของบุคคล การดำเนินการที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ได้แก่ ในปี 2544 กระทรวงสาธารณสุขได้มีโครงการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขในด้านการพัฒนาศักยภาพผู้บริโภค การดำเนินโครงการสายด่วนผู้บริโภค

กับอย. โครงการอ่านฉลากก่อนซื้อ โครงการเสริมสร้างความตื่นตัวในการปกป้องสิทธิผู้บริโภค และการประชาสัมพันธ์โดยเน้นสื่อโทรทัศน์และวิทยุร่วมกับสื่ออื่นๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต และกิจกรรมเสริมต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข, 2544) เพื่อพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้มีความรู้และส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมในการเลือกซื้อเลือกบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพอย่างเหมาะสม

จากความสำคัญของฉลากโภชนาการดังกล่าว ประเทศไทยโดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดทำเกณฑ์มาตรฐานในการแสดงฉลากโภชนาการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 และประกาศให้มีผลบังคับใช้ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2541 (วรรณิ สุขจันทร์, 2546) โดยฉลากโภชนาการนั้น จำเป็นต้องมีข้อมูลครบถ้วนชัดเจนและง่ายต่อการเข้าใจ สามารถนำไปเปรียบเทียบกับข้อเสนอแนะการบริโภค และคำนวณได้ว่าอาหารนั้นมีส่วนทำให้การบริโภคบรรลุตามคำแนะนำได้มากน้อยเพียงใด (สุพรรณิ ศรีปัญญากร, 2540) แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ ผู้บริโภคน้อยคนที่จะให้เวลาสนใจ สังเกตและอ่านฉลากโภชนาการที่ติดบนภาชนะบรรจุอาหารก่อนซื้อไปบริโภค นอกจากนี้มีน้อยคนที่จะเห็นคุณค่าของข้อมูลที่ระบุไว้บนฉลากโภชนาการ ในขณะที่เดียวกัน ผู้บริโภคไม่เคยทราบว่า ก่อนที่ฉลากโภชนาการจะติดบนภาชนะบรรจุอาหารนั้น ต้องผ่านขั้นตอนทางกฎหมายที่ถูกต้อง และการทำให้ฉลากโภชนาการเหล่านั้นแสดงข้อมูลที่ครบถ้วน เพื่อให้ผู้บริโภคใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือกซื้อได้นั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลต้องตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของฉลากโภชนาการและตรวจสอบข้อความต่างๆ โดยละเอียด เพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้ (วรรณิ สุขจันทร์, 2546)

ข้อมูลที่ระบุบนฉลากโภชนาการที่ดี ประกอบกับการมีความรู้ทางวิชาการด้านอาหารและโภชนาการ จะช่วยให้ผู้บริโภคสามารถรับรู้ถึงที่มาของอาหารในแง่วัตถุดิบ กระบวนการผลิต ความคุ้มค่าของราคาและความปลอดภัยที่จะบริโภคอาหารเหล่านี้ ฉลากโภชนาการจึงมีความสำคัญในการแสดงข้อมูลองค์ประกอบอาหารหรือปริมาณสารอาหาร และมีการเปรียบเทียบให้เห็นสัดส่วนต่อปริมาณสารอาหารที่ร่างกายควรได้รับในแต่ละวัน การที่ผู้บริโภคได้อ่านฉลากโภชนาการ จะช่วยให้สามารถตัดสินใจเลือกซื้ออาหารสำเร็จรูปให้เหมาะสมกับสภาวะและความต้องการของร่างกายตนเองได้ (ไกรสิทธิ์ ตันศิริรินทร์ และคณะ, 2540)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ฉลากโภชนาการมีความสำคัญในการช่วยให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งได้อย่างถูกต้องและคุ้มค่า อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้บริโภคจำนวนไม่มากนักที่มีความรู้ ความเข้าใจหรือให้ความสำคัญและสนใจในเรื่องของฉลากโภชนาการ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาทัศนคติของผู้บริโภคในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีต่อฉลากโภชนาการ เพื่อให้ทราบถึงความรู้ความเข้าใจ ความพึงพอใจและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้บริโภคในการใส่ใจต่อฉลากโภชนาการ เพื่อใช้ในการตัดสินใจเลือกซื้อและเลือกบริโภคอาหาร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาทัศนคติที่มีต่อฉลากโภชนาการของผู้บริโภคในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

นิยามศัพท์

ทัศนคติ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจ ความพึงพอใจ ซึ่งมีอิทธิพลก่อให้เกิดแนวโน้มที่จะประกอบพฤติกรรมในแนวทางที่ชอบ (ประสาท อิศรปริชา, 2527)

ฉลากโภชนาการ หมายถึง ฉลากแสดงสารอาหารชนิดต่างๆ ในอาหารสำเร็จรูปโดยแสดงปริมาณอาหารที่ผู้บริโภครับประทานเข้าไปใน 1 ครั้ง แสดงปริมาณพลังงานทั้งหมดเป็นกิโลแคลอรี และแสดงเป็นร้อยละของปริมาณมาตรฐานของสารอาหารที่ควรได้รับในหนึ่งวัน (ประกาศรี กูวเสถียร, 2538)

ผู้บริโภคในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ หมายถึง ผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และมีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นเกณฑ์ในการกำหนด การบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายและสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ในการวิจัยครั้งนี้ จะใช้เป็นกลุ่มตัวแทนผู้บริโภคอาหารสำเร็จรูป ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เป็นกลุ่มประชากรเพื่อศึกษาทัศนคติของผู้บริโภคที่มีต่อฉลากโภชนาการ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงทัศนคติที่มีต่อฉลากโภชนาการของผู้บริโภคในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อให้ทางสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข นำผลที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการวางแผนเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับฉลากโภชนาการแก่ประชาชน
3. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ค้นคว้า หรือทำวิจัยเกี่ยวกับฉลากโภชนาการในประชากรกลุ่มอื่นๆ